

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díjaszáz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Törekvésünk.

Ugy e lapokban mint az ellentábor lapján sokszor olvastuk a feljajdulást zilált állapotunk miatt, melyen minden előre haladhatás megtörik. Az egyházkerületeknek majd ellentétes, majd egymástól messze eltérő intézkedései mind egy-egy vérző seb anyaszentegyházunkon s mind-egyik egy tömör szirt, mely utját állja az oly nagy törekvéseknek, melyek korszakalkotásra hivatvák.

Mire mentünk, mire haladtunk azon idő óta, mióta a külfomatás megszűnt s az utolsó üldözés „hajrá“ szava elnémult.?

Rá birunk-e mutatni a szervezkedésre; alappal bíró intézményeinkre, melyeket a béke és nyugalom idején meg kellett volna tennünk?

Biztosítottuk-e anyaegyházaink anyagi fennállását? Előre vittük-e a gyülekezetek ügyeit, s most már jogosult-e reményünk, hogy a helv. hitv. egyházak száma nem fog csökkenni anyagi kérdések miatt? mert im e század lefolyásában teremténk egy istápoló forrást „házi pénztár“-t, mely a segélyre szorultat képes teljes kivánság szerint segélyezni.

Rendbe hoztuk-e kormányzatunkat? Kikerekítettük-e törvényileg az egyházak, egyházmegyék, és egyházkerületek összeségének munka- és jogkörét? Vannak-e positiv rendszabályaink, melyek teljesen utbaigazítók ugy a közigazgatási kormányzatban mint a törvényszéki eljárásokban?

Mindezek oly kérdések, melyekre szomoruan nemet kell mondanunk.

Nem nyultunk a munkához. Az anyagi dolgok kérdését háttérbe szoritottuk s nem törekedünk oda, hogy oly anyagi alapot teremtsünk, mely egyházaink anyagi lételét a jövőben az egyháztagok fogyatkozása vagy elszegényedése esetén is biztosítsa.

És ez oly óriás vétség, melynek káros következményeit már is érezzük s azt hiszem, hogy ha törekvésünk egyik főcéljául nem az anyagi alap előteremtését tűzzük ki, jövőben utódaink még jobban fogják érezni.

A lelkészek panaszkodnak a csekély fizetésért és még annak is silány kiszolgáltatásáért, a hivek már-már sok helyt zúgolódnak a teher miatt s kétségeskednek, hogy azt bírják sokáig viselni. Egy szóval az anyagi romlás, hanyatlás jelei folyton növekedőleg tűnnek elénk, melynek első sorban nem a buzgóság fogyatékában fekszik oka, hanem a szegényedésben.

Alkotmányos életünk egyik ajándéka az államsegély. Szép összeg. Ha megtekintjük a nyert összeget s megvizsgáljuk az eredményt, fordított arányt találunk. Szükségesre tettük a pénzt, de ezzel csak a máról holnapra való életet tartottuk meg s nem biztosítók a jövőt.

Szükségű egyházakat, hivatalnokokat segélyezünk s elfelejtettük az egész anyaszentegyház iránti kötelemünket, nem az egészre kiható volt törekvésünk, mint inkább részletes. — Nem gyógyítottuk meg sehol egészen a sebet, csak behegesztettük.

Hagyjuk e rendszert s kövessünk más utat. Törekvésünk céljául állítsuk az egészet s figyelmünkbe részesítsük az egyeseket. — Az egésznek gyűjtsünk anyagi alapot s az egyeseknek nyujtsunk lehető létalapot a szebb remény nevében.

Vagyis az államtól nyert évi segélyt tőkésítsük, s vessük meg alapját a házi pénztárnak. Az oly egyházak, melyek ez idő szerint is már fentartani magukat nem képesek, idő és körülmény szerint leányittassanak ideiglenesen, s az oly hivatalnokok állapotáról pedig, kiknek nincs anyagi jövedelmök, hogy tisztességes ellátást nyujthatna, előmozdítás által gondoskodjék a felsőbb hatóság. (Ez előmozdítás lehetséges tanári állomásokra, gondolván, hogy egy lelkész okvetlenül bír az alsó gymnasiumi osztályok vezetésére kellő képességgel.)

Ha kimondjuk, hogy csak azon egyházak választhatnak papot, kik 1000 frtot biztosítanak fizetésül, még nem gyógyítottuk a bajt. A papnak meg lesz a fizetése, de a hivek nyomora nő. Ily intézkedés egyoldalú s nem állja utját a bajnak. Hanem megszilárdíthatja anyaszentegyházunk állását, ha leendő egy — az igényeknek megfelelő —

alap, melyből úgy a lelkesi fizetés, mint az egyházak segélyezése történhetik.

Legyen tehát egyházunk anyagi létének biztosításánál első lépésünk az egész állami segély tőkésítése. — De itt elkerülhetlenül szükséges az egyházaknak szervekedése s a gyengébb s önmaguk által fenn nem állható egyházak leányítása ideiglenesen. — S ettől én azt hiszem józan észszel senki sem irtózhatik, mert kedvesebb a szenvedés jobb jövő biztos reményében, mint talán rózsás jelen kétségbeesztő jövővel.

Lehetünk szellemileg munkások, fáradhatlanok, de ha anyagiakról nem gondoskodunk, úgy járunk mint az Agrippa meséjében levő ember.

Hol nem nyomasztja a kebelt az anyagi nyomor; hol biztosítva van a mindennapi kenyér; hol nem dúl a szegénység: ott buzgóbban zeng az ének, illatosabb a szív áldozata s előre halad a gyülekezetek ügye.

Ha valaki tagadná állításomat, látogassa meg a szegény egyházakat s tekintsen be azoknak belügyeibe s meg fog győződni arról, hogy a házi pénztár felállítása életkérdés. Belátja a mulasztásnak nagyságát — melyet elkövetünk, midőn ez ügyben törekvésünk nem volt az ügghöz mért.

De ha megszállna bennünket a szent lélek s törekvésünk célzott érne, s alapíthatnánk házi pénztárt, lenne-e biztosítva lételünk?

Nem. Meg lenne építve a ház, de nem lenne benne lakó. Vagy ha lennének lakók, azok örökös versengés között fecsérelnék el a drága időt és tehetséget.

Szükséges egyházunk kormányzatának szervezése positiv törvények alkotása által. — Vessünk egy pillantást jelen viszonyainkra. — Nézzük először az egyházakat.

Lelkész, tanító, kurátor, presbyterium.

Mi hatalma és joga van a lelkesnek, mennyiben intézkedhetik a tanító-ügyekben. A kurátor hivatalos hanyagságáért miként fenyíttessék, a presbyterium hatásköre meddig terjed. Ezek mind oly dolgok, melyek vagy a bölcsebb belátásra, vagy a tractus engedékenységre vannak hagyva.

Nincs oly törvény, mely kellően világosan kifejezné azon kört és jogot, melyet az illető hivatal bír. És ez fatális állapotot szül. A kis bajból nagyokat teremt. A hívek és hivatalnokok békéje, nyugalma felett Damocles kardja függ. Ez sokszor az eklészia elpusztulásának eredete, az izgatók segítsége és a boldogulás megőljője.

Nem akarom itt szellőztetni a lelkeseknek sérelmeit, a tanítóknak panaszait. Nem hozok elő kuratori secaturát vagy hanyagságokat, presbyteri tulhatalmaskodást vagy tétlenséget, mert azt hiszem kik e lapot olvassák tudják a dolgot s érzik valóban rendszeres positiv egyházi törvény alkotásának szükségét.

Hát a tractusoknál jobban van-e a dolog? Ott ki van-e mérve a közgyűlés, főesperes és törvényszék hatásköre? Midőn ítéletek, végzések, határozatok hozatnak, törvényre vannak-e azok alapítva, vagy a szokásra, szavazati többségre. — S ép ez a dolog nem tűnik-e ki abból, hogy a tractus elvégez egy dolgot és a szuperintendentia megváltoztatja azt, még pedig azért, mert törvényre nem támaszkodva, a vélemények eltérésének óriás nagy tere van.

Már pedig az ily első forumon hozott határozatok megsemmisítése a tekintélyt és bizalmat csökkenti. Igen de — mondja olvasóm — ha lenne is törvény az apellátá megtörténhetik s akkor is megsemmisíthető a határozat.

Elismerem, de ekkor már ritkábban fordulna elő az ily változtatás, mert a törvény adná a zsinórmértéket fent és alant. — S ha mégis történnék megváltoztatás, a dolog bibéje mindjárt előtűnnék s nem harapózhatna el egész az élő gyökérig.

Felette szükséges a positiv törvény hozása részint az absolutismus elhárítása végett, részint pedig a személyeskedésből eredhető számtalan kellemetlenség megsemmisítésére.

Usudálatos dolog, hogy eddig birták a dolgot vezetni ily rendezetlen viszonyok között, hiszen így a helv. hitv. egyházkormány rendszere a legkezdetlegesebb állapotban sinylik.

Az egyházkerületeknek szervezése és egyesítése szivből óhajtott, másképp nincs jövő számunkra.*)

A dunamelléki szuperintendens tavaszi közgyűlésen tartott beszédében utal is az egyesülésre, hiszem, hogy e felhívás elől nem fog egy egyházkerület sem visszavonulni. — A theologiai vita meg ne akasztja a köteleességek teljesítését.

Törekvésünk két fő mozgató ereje és végcélja házi pénztár állítása, positiv törvények alkotása. Ha e két dolgot létrehozuk, megszűnnek a most oly nagy zajt ütő panaszok.

Szervezzük anyaszentegyházunkat, én azt hiszem, hogy a benne levő krisztusi szellem mellett nagyon szükséges a jó és helyes szervezet. A kettő együtt terjesztendi az Isten országát!

Azt hiszem, hogy e közkívánatnak elég fog tétetni, s mindenütt félre teendik a személyeskedést és az anyaszentegyház jövőjét tekintve, testvéri szeretettel leendő egy törekvésünk: anyagilag és szervezetileg biztosítani egyházunk jövőjét.

V e r i t á s .

*) Nagy kérdés: vajon az 5 e. kerület kivált conventi egysége valóban és magában lehet-e oly panacea, melytől minden sebünk meggyógyul?

A vidéki középtanodákról.

(Folytatás.)

II-i k R é s z.

Ha tehát a felsőbb nép- és polg. iskolák felett nálunk nagy előnnyel bírnak a középtanodák és szükségesek is, fenn kell azokat tartani, ha t. i. van mód azoknak olyan karban való fentartására, hogy a mai kor igényeinek és a tudomány s nevelés újabb kívánalmainak megfeleljenek.

A vidéki középtanodák hiányai két okból erednek, mint elmaradhatatlan következmények. Egyik forrása a hiányoknak a szervezetben rejlik, másik a szegénységben.

Régi elv, hogy ha valamely bajt gyökeresen akarunk orvosolni, a baj okát kell kikeresni és eltávolítani. Az első okot, mely pedig következményeiben ép oly káros, vagy még károsabb, mint az utóbbi, csak kevés eréllyel is hatálytalanná lehet tenni a reorganizálás által. — Az eddigi szervezet az autonomia merev keresztülvitelében találja magyarázatát. Minden tanintézet felett a fentartó és ellátó testület intézkedik, a mostani gyakorlat szerint, egészen függetlenül, s a szuperintendens csupán csak főfelügyeletét, vagy helyesebben a megtörtént tények tudomásul vételét gyakorolja, és szentségtörésnek tekintetnek, ha valamely kebelbeli gymnasium ügyeibe egyházkerület, vagy — annyival inkább — kormány befolyást akar magának vindikálni. Jogilag véve e szervezet egészen helyes, de hogy gyakorlatilag is az volna, azt hisszük, nehéz lenne bizonyítani. S midőn mi a régi szervezet megbolygatását merészelnénk indítványozni, a világért sincs szándékunkban az, hogy az önkormányzatot feladva, egy rajtuk teljesen kívül álló hatóság vagy igazgatóságtól ohajtanánk függeni, mely aztán később rólunk nélkülünk határozzon. E sorok csupán arra szánvák, hogy az eddigi állapot tarthatlanságát feltüntetve figyelmeztessék azokat, a kiket illet, az eddigi szervezet ki nem elégitő voltára, s arra, hogy gyökeresen lehet az innen eredő bajokon segíteni autonomikus eszközökkel is.

Az autonomiához való merev ragaszkodás és a csökönység azt eredményezték, hogy a helyi önkormányzat következtében a vidéki gymnasiumok nem a hazai tudományosság és közművelődés tüzhelyei voltak, hanem családi gymnasiumokká törpültek, mindegyik a helyi érdekeknek szolgált s így egyik a másiktól elszigetelődött; nem vezette őket érdekközösség, nem volt egy közös irányadó, melynek képessége is lett volna az egyöntetűséget és czélszerű javításokat nemcsak kezdeményezni, de keresztül is vinni; mindenik csak tapogatózott, s mint egymás közt, úgy felfelé sem voltak szerves összeköttetésben; szóval a vidéki gymnasiumok avult szervezetök következtében el voltak csapva.

Meg volt és meg van ugyan az egyházkerületi tanügyi bizottság, él és uralkodik is — Debreczen számára, de mi vidékiek, kik pedig szintén a debreczeni szuperintendenshez szeretjük magunkat számítani, a közelebbi múlt években semmi gyakorlati eredményét nem tapasztaltuk annak. Ily körülmények közt csuda-é, ha rendszertelenség, habozás és hiány tapasztalható s csuda-é, ha a vidéki gymnasiumok ellenségei jobbnak tartják az ily helyzetnél a középtanodák teljes hiányát?! Csuda-é, ha azt állítják, hogy „a vidéki gymnasiumok család gymnasiumok lévén, azokkal nagyon kétes eredmény érhető el. Ily helyeken — azt állítják a vid. gymnasium-irtók — a tisztán helyi kormányzat épen oly keserű gyümölcsöket terem a közügy, mint

a bírának a nép által időről-időre való választása; miként ezek, úgy a tanárok sem lehetnek függetlenek. Ily helyeken nem a gyermekek érdekét, hanem a kormányzatra befolyással bíró szülék tetszését kell a tanároknak szem előtt tartani, s a befolyásosabb szülék és azok gyermekei kedvéért oly sok szabályellenességet kell megengedni, hogy utoljára a szabálytalanság törvényerőre emelkedik a megszokás folytán. Nem lehet eredményt várni a tanárok működéséről oly helyeken, hol egyes tanítvány azzal dicsekszik tanulótársai előtt, hogy őt nem meri bántani N. tanár, mert ha bántaná, az ő édes apja elcsapatná. A legnyomorúságosabb és lealázóbb a tanárra nézve, ha nem a gyermeknek, hanem a szüléknek kénytelen kalkulust adni; a tanítás eredménye igen nagy mértékben van kockára téve ott, hol a tanításra való felügyelet legtöbb esetben avatatlanokra van bízva, nevelés, erkölcsi képzés alig képzelhető ott, hol a növendék tanárát részrehajlónak s talán igazságtalannak tapasztalja, a tényekből ítélve csupán s nem ismerve a rugót, mely a tettnek indoka volt, nem tudva, nem sejtve, hogy az élet küzdelmei közé dobott embernek kigyói okossággal kell párosítani a szelidséget, hogy gyakran meg kell hajolni a szükség kényszerítő hatalma előtt annak, ki nyugodtan akar maradni állásában s ki a kellemetlenségek elviselésére nem elég kényelmes. Röviden: nem virágozhatik tanintézet ott, hol a tanítás ügye egyesek szelvényeinek lehet kitéve.“

Temérdek lehetne összehalmozni az e fajta nyilatkozatokból; azonban mutatványnak s figyelmeztetésnek ennyi is teljesen elegendő arra nézve, hogy a vidéki gymn. irtók támadásai ellen ez oldalról is tájékozva legyünk s tényekkel, lefegyverző tényekkel állhassunk ellenök.

Valóban komoly megfontolásra méltó vádak ezek, annyival is inkább, mert nagy részöknek alapjuk van, s ha e vádak figyelmen kívül hagyatnak, nagyon veszélyeztethetik e dolgok tanintézeteink hatását még azon esetben is, ha elég anyagi erőnk lenne azoknak törvénykivánta berendezéséhez. Ha e visszaélések megszüntetéséről nem gondoskodunk, azt elérhetjük, hogy néhány szülék megkímélünk a más helyen való taníttatás költségétől, tehát a szüléknek anyagi hasznót hajtunk; de növendékeinket könnyen elidegeníthetjük a tisztességes tudományoktól s a mi még fontosabb dolog, nem rakhatjuk le azok jelleme képződésének alapját, arra lévén kárhozható, hogy épen mi magunk, kik pedig mintaképek tartoznánk lenni tanítványaink előtt a jellemszilárdságban is, épen mi szolgáltatassunk nekik példát az ingatagság, erélytelenség, vagy sok esetben részrehajlás, sőt néha-néha az igazságtalanságra is; tehát a gyermekre nézve veszélyeztethetjük azt, hogy valódi ember legyen; szellemi és erkölcsi maszlagot adunk tanítványainknak — bár kényszerűségből.

Ez állapot így nem maradhat; egyházkerületünknek mulhatlanul s minél előbb gondoskodnia kell e rendtelenségek megszüntetéséről s gyökeresen át kell alakíttatnia a vidéki gymnasiumok kormányzói szervezetét s a tanároknak mind didaktikai, mind paedagogiai, mind disciplináris eljárását szakértő ellenőrzés alá kell helyezni, így függetleníteni a tanárok állását, a gyakran paedagogia ellenesen ítélő közvélemény nyomása alól s általában olyan állást teremteni számokra, hogy ne a szülék jó vagy rossz véleménye, de a felügyelő szakértő kritikája lehessen teteiknek zsinórmértéke.

(Vége köv.)

G y ö r i L a j o s,
tanár.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az oxfordi egyetem előtt s különböző alkalmakkor mondott beszédek Mozleytől.

(3-ik folytatás.)

Negyedik beszéd: az ítéletről. Máté XIX. 30. Sok első pedig lesznek utolsók és sok utolsók elsők. Talán minden gondolkozó főnek eszébe ötlött a gondolat, hogy az utolsó ítélet mennyire fel fogja forgatni az emberek egyeséről ítéletét. A szöveg szavait lehetetlen azon meggyőződés nélkül olvasni, hogy az némi józan scepticismust akart vetni az emberi jellem emberek részéről becslésére s megakadályozni az emberi szív azon bálványzását, mely ép annyi öntettség, mint lelkesedéssel emeli föl kedvenceit s mások imádatában önmagának hizeleg. Az írás nagyon világosan beszél az emberi ítélet csalódásáról e világban. Az evangyéliomi jóvendülés a keresztyénség földi jövőjéről nem olyan, mint előre várhattuk volna; kedvezően jósolna az, de mihelyt szemét előre veti, a dallam elszomorul, a sorok bús, szabálytalan rímekben végződnek, melyek lehangolják a hallgató kedélyét. Mihelyt a keresztyénség megjelent a világban, ott volt az ámtás is. Hamis Krisztusok, hamis próféták, jelek és csudák támadtak; az Ur végintése tanítványaihoz ez volt: Vigyázzatok, nehogy valaki megcsaljon titeket. Ha ez ámtást ki akarjuk magyarázni a keresztyén társaságban, úgy találjuk, hogy van ott sok tevékenység, buzgalom, de nagy mértékben hiányzik a valódi keresztyéni jellem. Pedig Krisztus ezt követel. — Más vallásalapítók minden irántuk mutatott lelkesedést nagy örömmel fogadtak, — nem vizsgálva szigorúan annak hangját, minőségét. Megragadták azt azonnal, nem úgy mint a mi Urunk, ki azt mondá: „Sokan mondják nekem ama napon: Uram! Uram! nemde nem a tenevedben tanítottunk-e, és nem a tenevedben üztünk-e ördögöket, és a tenevedben sok hatalmas dolgokat nem cselekedtünk-e? Akkor pedig vallást tesztek nekik: soha nem ismertelek titeket.“ (Máté VII. 22.) Ebben lefesti Jézus a keresztyénség földi jövőjét, melyszerint ő sokakat, kik pedig ékesszólás erejével s nagy lelki tehetségekkel terjesztik vallásának igazságait, nem fogad el a cél s a szellem titkos romlottsága miatt, melylyel munkájukat teljesíték.

Talán első tekintetre meglepetve kérdezzük a remegő tanítványnyal: „ki idvezül akkor?“ De látjuk azt is, hogy azon hibának, melyszerint az emberi jellemről helytelen ítéletet alkotunk, több forrása van, melyek nagy tévedéseket okoznak. Ilyen hiba mindjárt, hogy míg az evangyéliom az emberek osztályozásában tetteik indokára tekint, az emberek nagy tömege nem tesz így. Államférfiak, úgy mint egyházi vezérek sokszor világi indokokból működnek, s ekkor csak működésük köré nézve van köztük különbség, de másként nincs. A világi szenvedélyek azonban oly emberekben, kik állásuknál, hivatásuknál fogva kénytelenek azokat elrejtteni, mélyebbek és erősebbek. — Igy Achant szigorubban büntette Jósue s Ananiást és Safírá Péter, mert az első Istennek katonája volt, szent háboruban küzdve, a más kettő pedig éppen akkor fogadtatott be már a földön a mennynek országába. Más forrása az emberi ítélet csalódásának, hogy az értelem s képzelő tehetség adományait könnyen úgy tekintjük, mint melyek erkölcsi jóságot alkotnak. Ha valaki pl. az értelmi rokonszenv teljes erejével beszél a jellem

finom s magas országaról, nem úgy tűnik-e fel, hogy birtokában van mindazon jóságnak, melyről beszél? Holott semmi több sincs abban, mint a képzelet tehetsége s az erkölcsi dolgok értelmi becslése. De mégis ezeknek bírása, sőt a világi vagyon áldása is nagy befolyással van az emberek javítására. Különben a mint nem ismerjük mások tetteinek rugóját, melyek ha romlottak, aláaknázzák azok igazságosságát, ép úgy nem tudjuk, mennyi és mily hatalmas jószág halmozódhatik össze ismeretlen helyeken. Ha egy természetfeletti bíró jelennék meg most a világon, oly helyzetet teremtené, melyen megütköznénk, melyhez nem volnánk szokva. Alakokkal találkozoznánk, melyeket előbb ismerünk, de melyek most teljesen szokatlanok volnának. Kérdeznők tőlük: rövid idő előtt még virágoztatok, mi történt most veletek? S a felelet, ha igazságot mondana, ez volna: semmi, kivéve hogy most sok, mi előbb jósággal tünt föl, nem tűnik úgy fel többé: új erkölcsi mérték alá vétettünk, mely alól mint más emberek jöttünk ki; azon adományok, melyek mint jószág szerepeltek, megmaradnak adományoknak, de megszűnnek jószág lenni. Más oldalról ugyanakkor meglátnók, hogy a hol kevesebb az adomány, a lényeg több lehet. Ha e bíró az emberi kedvező ítéletet rosra változtatja, a kedvezőtlen ítéletet is jóra változtathatja. Ki nem sokat mutatott, az ítélet óráján meglepően kedvező világitásban tűnhetik föl. Nem meglepő-e a tolvaj tette a kereszten? Tolvaj volt az ítélet órájáig s tolvajból szentté leve.

Az evangyéliom nemcsak a lelkesedés, jótékonyság, hanem az ítélet könyve is. Urunk a bíró. Urunk isteniségét nem különíthetjük el emberiségétől, de tekintenünk kell emberi jelme bírói oldalát is. Ő kibeszélhetetlenül jótékony, szives, szánakozó volt, de egyszersmind bíró is. Tökéletességéhez tartozott, mint embernek, hogy ismerje az embert s ismerni annyit mint itélni.

Vannak emberek, kik midőn elítélik embertársaikat, valóban nem hisznek a jószágban, annak lehetőségében, előttük az csak légi eszmény, a gyötört keblek gyenge visszhangja, visszaterve hozzájuk a sivatag szikláiról, de nem hozva reményt magával. Nem így az evangyéliom; annak bizalmatlansága nem hitetlenség is egyszersmind a jószágban. Az föltüntetvén a bünt, megihlet némely sziveket, melyek itt és ott feltámadnak, mint a legfelsőbb jószág megtört csillámai. Az elismeri az ember megújult szívét, azon ösztönt, mely fel tudja ismerni az igazi jóságot s megkülönbözteti azt a hamistól.

Az ötödik, háborúról szóló beszéd érdekes fejtegetése ezen nagy problémának, mely oly sok vitára adott alkalmat. Gyönyörű leírásokat találunk e beszédben s néhol merész gondolatokat, de melyek nem sértik a keresztyén érzést. Alapige Máté XXIV. 7. T á m a d e g y i k n e m z e t s é g a m á s i k r a. e g y i k o r s z á g a m á s i k r a. A keresztyénségnek a háboruhoz való viszonya — kezdi Mozley — első tekintetre különös talányul tűnik fel. Azt kellene hinnünk, hogy a dolognak valami rendkívüli megfejtése van, holott ki lehet egyszerűen magyarázni. A háboru jogának elismerése ugyanis befoglalatik a nemzeteknek a keresztyénség általi elismertetésében, mint a mely nemzetek ugyanazon időben az emberi világ felosztását, szerkezetét alkotják. A keresztyénség nem avatkozott bele az emberi társaság megállapított szervezetébe, békén hagyta a természet és események alkotásait, melyek az emberiséget külön tömegekre oszták, azon nagy polgári testületeket, melyekre az emberiség különült, egyszóval a nemzeteket. Magába gyűjté az emberi nemnek nemcsak egységeit, de szakadásait is. — mindent a mi szétválasztott s a mi egyesített; mindent, a mi

különített s a különítés által változatosságot és egyéniességet teremtett emberi világunkban. Az államok előbb megvoltak, mint a keresztyénség s ennek el kellett azokat ismernie, ép úgy mint a családot. A keresztyénség helyet adott a nemzeti, hazafiúi érületnek, mely büszke a nemzet hagyományainak nagyságára s örül, ha nemzete boldogul. Némelyek ellenzik ez érület, mint a mely az egyetemes szellemi társaság elvénél fogva visszatesés a pogányságba. Az egyetemes egyház tagja ezek szerint megszűnt hazafi lenni s csakis az egyház polgára. Igenis az égben — feleli ezeknek Mozley — minden csak egy szellemi társaság, de itt az egyház mellett van nemzet is s a nemzeti érület kitörése a természet erőszakos megsértése lenne. A keresztyénség a mint elismeri a természetet, megengedi a hazafiúi érületet is. A keresztyénség nem semmisíti meg, sőt tisztítja, megszenteli a természetet s a természet gazdagítja, vagy inkább teszi az anyagot, melyet a keresztyénségnek át kell hatnia. A keresztyénség nem egy láng, mely fellobban a pusztá ürességben, semmiségben. A léleknek meg vannak természetes érzelmei, hajlamai, melyeken táplálkozik s ilyen a hazafiúi érület. Ha azt mondják, hogy az újtestamentomban nincs erre külön rendelet, felelhetjük, hogy az újtestamentom keveset beszél péld. a velünk egyenlők iránti kötelességekről is s pedig ki tagadná, hogy ezek is fontos kötelességek. A keresztyén egyház elismerte a nemzeteket hozzájuk tartozó jogaikkal együtt s ilyen jog a háború is, mely szükségké válik különböző nemzetek között; olyan az a nemzetek életében, mint péld. valamely vitás kérdés megoldása bírói uton egyének között. A keresztyénség valóban teljesen kárhóztatja a háborura vezető indokokat, de kárhóztatván egyik oldalt, éppen ezáltal igazolja a másikat. Ez indokok ellenállási jogot biztosítanak egyik fél számára. S a mennyiben az egyháznak nincs hatalma elhatározni, hogy mely oldalon van az igazság, a mennyiben nem lehet bíró nemzeti kérdésekben, nemzeti indokokban: nem zárja ki egyik félt sem, hanem semleges marad s a keresztyén egység kötelékével fűzi át mindkét félt.

Hogy az egyének békésebb uton igazítják el bajaikat, az onnan van, mert van fölöttük bíróság, melynek határozatába bele kell nyugodniok, de a nemzetek fölött nincs ilyen bíróság. Ha két nemzet háboruba megy, ugyanoly czéllal teszi azt, mint mikor két egyén bíróság elé viszi ügyét s elvben a bírói udvar ép oly jogot gyakorol, minő a háboruban érvényesíti magát. Csakhogy a bíróságnál mintegy tömörítve van az erő; bezárva, mint a keleti legenda szelleme, valamely edénybe, míg a háboruban, a kiszabadult szellem példájára kolosszális magasságra emelkedik az.

Az önvédelmi háboruk mellett gyakran jönnek felszínre mozgalmak, melyeknek céljuk új államalkotás s ez multhatatlanul háborura vezet, mert a status quo vak az új szükségletek iránt; azt hiszi, hogy a változtatás csak roszat eredményezhet. Vannak háboruk az előhaladás érdekében, melyek önmagukban hordozzák igazolásukat. A háboru erkölcsiségét beláthatjuk, ha nem zavarjuk össze a fogalmakat; péld. a háboru iszonyai részben testi gyötrellem, szenvedés, melyek valóban iszonyuak, de iszonyuak mint nyomor, nem mint bűn. A béke sem ártatlan, ki mondhatná, hogy nem követtetik-e el naponként több bűn Európa bármely fővárosában, mint a legnagyobb csatamezőn. Az újtestamentom is úgy nézi a katonai életet, mint szükséges hivatást a világban.

Van egy oldala különösen a háborunak, mely erős összhangzásban van a keresztyén jelleggel s ez az önfeláldozás

szelleme, mely által az egyén halálba megy a testületért, melyhez tartozik. Hogy a nemzet emelkedhessék, az egyén sülyed örvénybe, elenyészik, mint a vízcsepp, mely a földet nedvesíti; ez a teendője, erre van hivatva. A nemzet előre tör a nagyság utján s az egyéneknek ezt kell mondaniok: Ave Caesar, morituri te salutant! Így képződik a történet, így emelkednek föl nagy államok, így forr össze a nemzeti érület. Bizonyára kérdezheti az ember: ki és mi ez a hatalmas bűvész, mely így leláncolja az emberiség szellemét, mely ily áldozatot, vértanúságot követel? Érezhető, látható az? Láthatod a nemzetet? A nemzet nincs sehol, vannak egyének, de a „nemzet“ csak elvont fogalom, csak eszmében létezik. Ugyde az eszmék a leg erősebb dolgok az emberben, melyek ellenállhatatlan erővel folynak be reá. Egy csatában a tömeg látása lelkesítőleg hat az egyénre, az nem kicsinyíti őt le saját szemében, ellenkezőleg fölmagasztalja; az egyén magához csatolja a tömeget, nem annyira ő tartozik ahhoz, mint az ő hozzá. S valamint az egészért, ép úgy az egész ellen küzd az egyén, egyesek elleni ellenséges indulat nélkül. Az erőszak úgy működik, mint az érv; nincs több gyűlölet az erőszakban, mint az okoskodásban. Eszköz az bizonyos czélra s e czél a jog megállapítása, mint az érv czélja az igazság megállapítása. Két ellenséges tábor összeapása hasonlít egy szél nélküli zivatarhoz. Az ellenségesség a két egészben van, az elvontakban; az egyének békében vannak egymással. Az önfeláldozással szemben azonban ott van szomorú ellentét gyanánt a halál pusztá állati megvetése, mely az emberi rosz természet rettenetes és vad kitöréseire vezethet, mely által fétket vesz az egész ember s lelki élete a legalsó fokra sülyed alá.

(Folytatjuk.)

Csiky Lajos.

B E L F Ö L D.

LECKKEREND

a debreczeni h. h. református kollégiomban az 1876—77. tanév második felében.

I. A hittanfolyamban:

Ó-szövetségbe bevezetés, csütörtök, péntek, szombat d. e. 11—12. V. terem; — Uj-szövetségbe bevezetés, szerda, péntek, szombat d. e. 10—11 óráig, V. terem; — Ó-szövetségmagyarázat, válogatott zsoltárok, hétfő, kedd, szerda d. e. 11—12 óráig, V. terem; — Uj-szövetség magyarázat, Filippibeliekhez és Thesalonikabeliekhez irt levelek, hétfő, kedd, csütörtök d. u. 3—4 óráig, V. terem: előadja Menyhárt János, tanár.

Keresztyén egyháztörténet, II-ik korszak, csütörtök, péntek, szombat d. e. 9—10 óráig, I. terem; — Keresztyén egyháztörténet, IV. korszak, hétfő, kedd, szerda d. e. 9—10 óráig I-ső terem; — Hitnézetek története Arius és Athanasiusztól kezdve, szerda d. e. 11—12 óráig, csütörtök, péntek d. u. 4—5 óráig, IV. terem; — Magyar prot. egyháztörténet, hétfő, kedd, csütörtök d. e. 11—12 óráig, IV. terem: előadja Balogh Ferencz, tanár.

Apologetica, kedd, csütörtök, péntek d. e. 10—11 óráig, IV. terem; — Keresztyén hittan naponként d. e. 7—8 óráig, IV. terem: előadja Tóth Sámuel, tanár.

Keresztyén erkölcsstan, hétfő, kedd, szerda d. e. 8—9 óráig, V. terem; — Egyházzsertartástan, csütörtök, péntek, szombat d. e. 8—9 óráig, V. terem; — Katekhetika és lelkipásztori gond, hétfő, kedd d. u. 4—5 óráig, V. terem; — Gyakorlati bibliamagyarázat, csütörtök, péntek d. u. 4—5 óráig V. terem; —

Gyakorlati szónoklattan, szombat d. e. 9—10 óráig, Oratórium: előadja Tóth Mihály, tanár.

A legújabbkori theologia történelme Schleiermacher óta, kedd, csütörtök d. u. 2—3 óráig; előadja Dr. Márk Ferencz.

Egyházjog (lásd a jogi tanszakban).

II. Bölcsészeti szakban:

Izlés- és erkölcsstan, szerda, szombat d. e. 8—9 óráig, III. terem; — Közép- és ujkori bölcsészettörténet, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. e. 8—9 óráig, III. terem; — Jogbölcsészet, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. u. 3—4 óráig, III. terem: előadja Tóth Ferencz, tanár.

Tanítási módszertan, hétfő, kedd, csütörtök d. e. 10—11 óráig, I. terem: előadja Osterlamm Ernő, tanár.

A magyar irodalom története a XVII. században, kedd, péntek d. u. 3—4 óráig, I. terem; — A magyar grammatika története, hétfő, d. u. 3—4 óráig, I. terem; előadja Géresi Kálmán, tanár.

Latin irodalom, Cicero „De officiis“ és Horác levelei és satirái, hétfő, kedd d. e. 9—10 óráig, VI. terem; előadja Lengyel Zsigmond tanár.

Ó-ind (szánszkrit) nyelv, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. u. 5—6 óráig, V. terem: előadja Lugossy József, nyug. tanár.

Angol nyelv: I. folyam, hétfő, szerda, péntek d. e. 7—8 óráig, I. terem; II. folyam, szerda, d. u. 3—4 óráig és szombat d. u. 5—6 óráig, I. terem; — Francia nyelv: 1-ső folyam, kedd, csütörtök, szombat d. e. 7—8 óráig, I. terem; 2-ik folyam, szerda, d. u. 2—3, szombat d. u. 4—5 óráig, I. terem; 3-ik folyam: szerda d. u. 4—5, szombat d. u. 2—3 óráig, I. terem: előadja Nagy Sándor, tanár.

Válogatott fejezetek az ember-élettanból, görccsői mutatóanyagokkal, hétfő, kedd d. u. 4—5 óráig, I. terem; előadja Dr. Török József, tanár.

Szerves vegytan, kedd, péntek d. u. 5—6 óráig a vegytani teremben; előadja Dr. Koós Gábor, reálisk. tanár.

Természetan: fénytán, delezesség és villanyosság kísérletekkel egy óra: előadja Nagy Pál, tanár.

III. Jog- és államtudományi karnál:

Európai jogtörténet, hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek d. e. 7—8 óráig, VI. terem; — Európai statistika, szombat d. e. 7—8 óráig, VI. terem; — Magyar állam statisztikája tekintettel Ausztriára, hétfő, kedd, csütörtök, pénteken d. u. 2-3-ig, hétfőn d. u. 3—4 óráig és szombaton d. e. 7—8 óráig, VI. terem: előadja Kassai Sámuel, tanár.

Magyar közjog, naponkint (hat nap) d. e. 8—9 óráig, IV. terem; — Magyar alkotmány és jogtörténet, hétfő, szerda, csütörtök, szombat d. e. 11—12 óráig, III. terem; — A kormányzati politika különös ágai, kedd, péntek, d. u. 5—6 óráig, IV-ik terem: előadja Liszka Nándor tanár.

Római jog, naponként (hat napon) d. e. 9—10 óráig, IV. terem; — Egyházjog, kedd, szerda, péntek, szombat d. e. 10—11 óráig, VI. terem; — Római perjog (special collegium = részlet tanulmány) hétfő d. u. 3—4 óráig, IV. terem: előadja Dr. Kovács Sándor, tanár.

Magyar polgári jog — folytatólag — naponkint d. e. 9—10 óráig, III. terem; — Törvénykezési eljárás, különösen pedig telekkönyvi rendszer és eljárás, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. u. 5—6 óráig, I. terem: előadja Kallós Lajos, tanár.

Magyar kereskedelmi és váltójog, naponkint d. e. 10—11 óráig, III. terem; — Magyar pénzügyi törvényisme, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. u. 4—5 óráig, III. terem; — Nemzetgazdaság története, közép- és ujkor (special collegium = részlet tanulmány), csütörtök, d. u. 5—6 óráig, III. terem: előadja Búzás Pál, tanár.

Büntetőjog és bűnvádi eljárás, hétfő, kedd, csütörtök, péntek d. u. 4—5 óráig, VI. terem; és szombat d. e. 8—9 óráig, I. terem; — Magyar közigazgatási jog, hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek d. e. 8—9 óráig, I. terem: előadja Körössy Sándor, tanár.

Törvénytudomány, szerda, szombat d. e. 11—12 óráig, I. terem: előadja Dr. Török József, tanár.

Jogbölcsészet (lásd a bölcsészeti szakban).

Keresztyén egyháztörténet (lásd a hittanfolyamban).

Magyar protestáns egyháztörténelem (l. a hittanfolyamban).

Az érmelléki papi gyámolda.

Az érmelléki egyházmegye 1876. nov. 23-án tartott papi értekezletén felvetetett s tüzetesen tárgyalatott a papi gyámolda ügye. A nagyszerű intézmény alaptételei oly módon osztattak be, hogy azokon a jótékony alkotmány áldást árasztó csarnoka rendületlenül megálljon.

A fiatal lelkész atyafiak apostoli tüzzel karolták fel a humanitás nevében a gyámolda ügyét, a régi intézménytől külön válva lerakták az ujonnan felállított lelkészi gyámolda alapját, a korosabb lelkész testvérek is Simeoni vágygyal buzogtak az új intézmény megvalósítása körül. Vetekedve óhajták az utókor pap özvegyei s árvái előtt felnyitni az élet kútfejét.

Nekem nem czélom az érmelléki papi gyámoldát tüzetesen ismertetni, mivel ez az intézmény — mielőtt az ige testté lett volna — már a hirlap irodalmi keretében meg volt szellőztetve, csak annyit akarok általánosságban a gyámolda intézményéről véleményezni, hogy a gyámolda korszerű legyen, ne legyen seperatisticus tendenciájú, azaz a lelkészi egyesület, a tanerői elemet is ölelje magához, kivitelében a gyámolda ne oscilláljon a hierarchia felé, azaz a laicus világ nélkül ilyen nagyszerű építkezéshez a papság ne fogjon. Itt a kezdeményezés vezérlő szerepét a szuperintendentiának kell megragadni az emberiség s a protestántizmus nevében.

Ezen czélból tartasson mielőbb egynázmegeyi s egyházkerületi gyűléseket, hol a papok, tanerők s a világiak együtt tanácskozzanak a gyámolda ügyében. A gyűléseken tömörüljenek azon eszme körül, hogy állittassék fel egy szuperintendentiális nyug- és gyámintézet, ebből láttassanak el a hivatalképtelen lelkészek, tanárok és tanítók. Megjegyezvén, hogy a hivatalképtelenség esetében, a hivatal megüresültnek tekintessék. Láttassanak el az illető behivatalnokok özvegyei és árvái, kijelentve, hogy a kegyelmi év, egészen elenyésztessek. Segélyeztessenek a szegény sorsban levő behivatalnokok, s a szükségben lévő építkező egyházak.

A gyámolda jövedelemforrásai legyenek: minden behivatalnok évi fizetésének fele, egyszer mindenkorra. Minden behivatalnok folytonosan fizesse jövedelmének (conventio) 1%-át évente.

Minden új behivatalnok egyszer mindenkorra szintén tartozik fizetése felét a pénztárnak felajánlani.

Minden fiók-gyámolda olvadjon be a kerületi pénztárba. Az egyházak minden lélek után éventei 2 kros adóval gyámo-

litsák a pénztárt, s a magtárak adassanak át a gyámoldának. Az államsegély és a segélyzendő cassa a gyámoldai pénztárt nevelje.

Egy központi bizottmány vezesse az ügyet. A traktusok fiók-bizottmányokat alkossanak s a körökben eső segélyzendő physical és morális személyek létszámát s szükségletét évente hitelesen terjeszszék be a szuperintendentiának a központi bizottmánynál kiutalványoztatás végett. Megjegyzendő, hogy minden hivatalnok vagy annak az elmaradott családja a conventio szerint dotáltassék.

Ezen eszmét rendszeresen öleljük fel! Legyen velünk az Isten segedelme!

Albis, febr. 20. 1877.

S a s s K á r o l y,
h. r. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Némethon és Franciaország.

(Egy waldecki lelkipásztor kényes helyzete Krisztus istenségének megtagadása miatt. A vallástanítás ügye a württembergi gymnasiumokban. Egy kis töredékes adat a porosz elemi iskolák statisztikájához. Melanchton leveleinek újabb felfedezése. A francia ref. egyház jelenlegi helyzete.)

1. Azt többször felemlítettük már, hogy Némethonnak azon tartományaiban, hol az atyáktól öröklött hit még eddig eredeti tisztaságában fenmaradt, a Protestantenverein igen-igen nehezen tud magának harcosokat gyűjteni. Igaz ugyan, hogy minden tisztességes és nem tisztességes eszközt felhasználnak propagandájuk kiszélesítésére, de törekvésök még eddig a legtöbb helyt hajótörést szenvedett; különösen pedig éppen magoknak a világiaknak erős és határozott fellépése következtében. Ime! csak a következő eset is arról győzhet meg bennünket, hogy itt nem csekély az olyan világiaknak száma, kik az egyház alytanait nemcsak hogy tisztelni, de ha a szükség úgy kívánja, azt védeni is tudják.

Egy arolseni lelkész, ki a Protestantenvereinek is tagja, beköszöntő beszédében a Krisztus istenségét rutul arculverte. E vakmerő tett következtében egyik tekintélyes királyi hivatalnok éppen a prédikáció közepén állott fel ülőhelyéről, s a presbyteri székek előtt elmenve, a lelkészre pedig megvető tekintetet vetve, tüstént odahagyta a templomot. E rendkívüli eset az egyház tagjai közt azonnal nagy sensatiót gerjesztett; a mi még nagyban fokozódott azáltal, hogy ugyanazon hivatalnok egyenesen kinyilvánítá, hogy az új lelkészt törvényes papjával egyáltalában nem ismerheti el. A presbyterium természetesen kénytelen volt az ügyet behatóbban megvizsgálni, s a lelkészt nyilvánosan is kérdőre vonni. — E derék s jellemes igehirdető azonban — bizonyosan féltve a zsiros jövedelmet — mennyre-földre esküdözött, hogy biz ő hiszi és vallja a Krisztus Istenségét. Ugyanazért a presbyterium nolle-velle kénytelen volt azt hivatalában tovább is meghagyni. A tragicus esemény azonban ezzel még nem ért véget; a mennyiben vádló, a lelkész elmozdítása végett, egyenesen a kultuszminisztériumhoz folyamodott. Hogy mi lesz a dolog végkimenetele? az még a jövő titka. Mi azonban jónak láttuk ez eseményt, habár futólag is jelezni; már csak azért is, hogy lássák a mi világi férfaink, — ha ugyan olvassák e sorokat s meg van bennök az egyház iránti tisztelet és buzgóság, — hogy szoktak ám Németországon az öntudatos laikusok efféle komoly ügyekben eljárni!!

2. Mostanában élénk vita fejlődött ki Württemberg legjelesebb paedagógjai közt a felett, hogy vajjon a vallástanítás ezen-tul egyes szaktanárookra bizassék; vagy pedig, mint eddig is szokásban volt, az mint onus akármelyik tanárnak nyakára erőszakoltassék? mert eddig csak az egy Stuttgart volt az, melynek gymnasiumaiban a vallástanítást szakképzett tanárok vezették. Azt felesleges mondanunk, hogy a legkitünőbb paedagógok e tudománynál is szaktanárok beállítását követelik.

Ideje volna már annak is, hogy valahára mi is belátnók ennek czélszerűségét és felette nagy fontosságát. Mert hiába az mégis csak valami különös egy állapot, hogy a mi protestáns gymnasiumainkban itt-ott a természettan tanárára is rászabják a vallástanítását. Hátha aztán az illető professzor ur Büchner, Darwin vagy Vogtnak magasztalója...? Gondolkozunk és cselekedjünk!

3. Poroszországnak 34,988 elemi iskolában a mult évben összesen 4.495,040 gyermek vett részt az oktatásban. Ez iskolákban már 54,596 tanító és tanítónő működött. A tanítók fizetésének minimuma — szabad lakás mellett — botrányosan csekély, nevezetesen 150 márkra ment! Olyan tanító pedig, a kinek fizetése 3000 márkon felül volt, alig üti meg a 65-öt. Egy tanítóra esett 75 tanítvány; s mindegyik tanítványra 14 márk kiadás. Poroszthonban tehát minden muzsafi 7 ezüst forinjába került az államnak.

4. Tudvalevőleg Melanchton leveleinek egy nagy részét 1569-ben Camerarius I. rendezte legelőször sajtó alá. E leveleknek hitelességét azonban már Bretschneider, a „Corpus Reformatorum“ című jeles egyháztörténelmi mű kiadója határozottan kétségbe vonja. S ime, a mult évben a müncheni tudományos akadémia nyelvészeti osztályának egyik kiadványában, egy előadás jelent meg a müncheni ó-katholikus tanár Druffeltől, melyet ő „Melanchtonnak a Chigi könyvtárban meglevő levelei“ felett tartott. Melanchton e kéziratai egyenesen a heidelbergi könyvtárból erednek, melyet I. Miksa bajor választófejedelem XV. Gergely pápának ajándékozott, s mely egyenesen a pápai könyvtárba tételt le. A vatikáni könyvtárból aztán ez iratok, kétségtelenül VI. Sándor alatt, ennek családi könyvtárába kerültek át. E kéziratokat aztán itt a müncheni királyi könyvtárnak titkára Meyer W. fedezte fel, ki 1875-ben a chigi könyvtárt meglátogatván, tüstént észrevette, hogy Melanchton leveleinek nagy része, a Camerarius-féle kiadásban, nagy változtatásokkal és meghamisításokkal jelent meg stb. Ezt különben mi az egészet, csakis mint egyháztörténelmi eseményt említettük fel.

5. Németországtól figyelmünket a francia ref. egyház jelenlegi helyzete felé irányozva: úgy látjuk, hogy az u. n. közzéppárt napról-napra nagyobb győzelemre tesz szert. A kultuszminiszternek egy körirata, mely ezen párt programjával tekinthető, úgy az orthodoxok mint extrem liberalisok táborában valóságos zavart idézett elő. A balpárt ezzel szét van verve. Eddig már összesen 12 consistorium fogadta el a kultuszminiszter által javasolt feltételeket; s az egyházi előjárók választása e hó közepén tökéletesen ennek értelmében fog végrehajtatni. Egyedül a hávrei consistorium az, a mely erősen vonakodik e feltételeknek magát alávetni, s kész magával a minisztériummal is a harcot elkezdni. A párisi liberalisok — mint a rémet lapok írják — a „Renaissance“ című lapban a folytonos ellenállást prédikálják, a mint azonban a körülmények mutatják, a laikusoknál visszhangra egyáltalában nem találhatnak, a kik különben is a harczra kedvteleneek, s képesek inkább mindenbe

beleegyezni, csakhogy az egyház terén magoknak nyugalmat szerezhessenek. Az orthodoxok táborában is nagy az elégedettség, mely utoljára még szakadással s az államegyházból való kilépéssel végződhetik. Valami nagy separatio azonban mégsem fog létrejönni, minthogy a világiak e tekintetben nem valami nagy hajlandóságot mutatnak. Így állván már a dolgok helyzete, nem valószínűtlen, hogy a középpárt utoljára is teljes győzelmet fog aratni. Ezzel azonban a zsinatnak egész eddigi műve tökéletesen meg van semmisítve; s az egyház ismét a korábbi status quo-hoz tér vissza, a mely alapjában véve utoljára is, ha nem a liberalismus győzedelmét, de igenis az orthodoxok leveretését és a latitudinarismus diadalát fogja eredményezni.*) Ugy hogy elmondhatjuk, hogy a régi francia kálvinista egyház csak külsőleg, nem pedig dogmái, hittételi szellemében él még!!

— k.

K Ü L Ö N F É L E K .

— Heiszler védfelelete Kozma ur bibliatamadó cikkére : több felől vett értesülésből indulva ki, jótékony hatást gyakorolt a lelkekre. Egy lelkész írta, „mint a szomjas szarvas a vízre, vágytam hitünk nagy harcosságának válaszára“; egy világi férfiú mondá : őt a cikk elragadta, tudományos bölcsészeti érvei megkapók; egy más szaktanár kevésbé a szerkesztői megjegyzést, mert erkölcsi fenségre emelkedik a végnyilatkozatnál a lélek; egy külföldi hittudor és tanár nagy érdeklődéssel olvastatta maga előtt, németre téve át, Dr. Heiszler választát.

— Kozma József esperes a budapesti Prot. Lap 8-ik számában, be sem várva Dr. Heiszler tudományos választát, ismét vezércikkhez „a bibliai csudák“-ról, magát a kijelentés szent könyvét rágalmaszván; a legszélsőbb radikalismusig téved, s csak a hiányzik, hogy Voltairi dühvel kiáltja, „écrasez l'infâme“ (Tiporjátok el a becstelent t. i. a bibliát.) Oly nyilatkozatu vezércikk egy református keresztyénhez nem illik és nem méltó! A multkor esperesi babérjait, most már lekipásztori koszoruját téggeti önnön kezével Szomoru példája a modern dühöngésnek!

— „Religio.“ A Ballagi-féle Prot. e. s isk. lap (8. számában) a katolikus „Religio“ egy cikkét ismerteti s azt mondja : „abban a nézetben vagyunk, hogy a Religio okoskodása egészen nyomon jár.“ A Religio pedig találólag ezt is mondja : „a pesti (prot.) laptól meg nem tagadhatjuk, hogy a protestantizmus természeteszerű fejlődését, mely a nihilismusig vezet, következetesen képviseli.“ — Az Ev. Prot. Lap tiltakozik a protestantizmus azon természetellenes fejlesztése ellen, mely a nihilismusra vezet. De a Religio csakugyan úgy látszik „egészen nyomon jár“!! A nagy Kálvin lelkületében lassanként reformátorral alakulván át, 1534. május hóban kath. papi minden jövedelméről s így ottani állásáról lemondott önkényt és határozottan; a jellem és elv ezt követeli; de a modern farizeismus elve szerint az egyházferditő, hitalap felforgató is benmaradhat önkényt az ostromlott egyházban, ha romboló művének reformeri szép czímet ad s ezzel félreviszi a világot. Ezt csak úgy mellékesen jegyeztük meg.

— **Elemi tanulók száma Debreczenben.** Febr. 4. tartott hely. hitv. egyháztanács nevelési szakosztályának ülésén

terjesztette be az elnökség a lefolyt téli félévről az elemi tanulók létszámát. I. elemi osztályba járt a főtanoda épületében 90, az utcái tantermekbe 349, együtt 439; a II. elemibe 98, utcái iskolákba 258, együtt 356; a III. elemibe 157, utcái iskolákba 135, együtt 292; a IV. elemibe 151 és 10, együtt 161; V-ikbe 40, a képezde melletti gyakorló iskolába 63, tehát a főtanodai tantermekbe 599, az utcái iskolákba 752, összesen 1351 elemi tanuló. E számok a fű iskolákra vonatkoznak. Ugyane gyűlésen lett elfogadva az iskola szék szervezete és hatásköre czimű dolgozat és utasítás. Kinyomatása elhatározottatott.

— **Szatmár-Németi város** a tanítói nyugdíj-intézet-hez 10 évig 600-600 forinttal járul, 10 év után 20 évig évenként ismét 500-500 frttal. A város segélyezett 1876. évben 78 árvát s ezeknek tartására fizetett a városi pénztár 2510 frt 25 krt. („Szatmár.“)

— **Kámory új műve.** A Kámory által fordított Apokrifus könyvek épen most jelentek meg. A t. előzetők értesítettek, hogy a könyvet még e hó folytán kapják. — Külön-külön figyelmeztetés nem küldetik szét.

— **Gózon Gyula** „székfoglaló egyházi beszéde“ (elmondta a kiliti ref. templomban 1876. nov. 12.) megjelent, ára 10 kr. kapható szerzőnél; a tiszta jövedelem a prot. árvaházra adatik. Alapige : II. Tim. I. 8.

— **Dr. Moody Stuart** edinburgi lelkésznek „Jézus a mindenség köteléke“ czimű magasztos egyházi beszéde (Lapunk jelezte II. évf. 399. oldalon) német nyelven még nem jelent meg. Szolgáljon ez tudomásul azoknak, kik a német fordítás után tudakozódnak. (Szerk.)

— (Halálozás.) **Pozsony.** A pozsonyi lyceum tanárai közül Karácson előtt majdnem egyszerre három fekvő beteggé lett (Fuchs, Zorkóczy és Emericzi). Kettő meggyógyult, a harmadik meghalt, t. i. Emericzi Lajos. Mult hó 21-én temették. Nőt és hat gyermeket hagyott maga után. A család azonban nem épen mostoha anyagi körülmények közt találtatik. — Minthogy egyszerre három tanár lett beteggé, egy új rendkívüli tanárt meg kellett hívni, ki már működik is. Neve Györik Márton. Most pedig egy másodikra is lesz szükség.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y .

Pályázati felhívás.

A b. e. **Nagy József-féle** alapítvány 500 frtos évi ösztöndíja, az alapítólevél 6. pontja értelmében „**lelkészi pályán vagy tanárságban már érdemmel szolgált vagy szolgáló férfi**“ részére lévén minden 5-ik évben odaitéendő, avégből, hogy az illető ezen összeggel — tudományos szempontból teendő külföldi utazására nézve segéltségek :

felhivatnak a fönjelzett minőségű pályázáshoz jogosultak, hogy ez érdembeli kérvényeiket f. évi ápril 10-ig a tiszántuli ref. egyházker. püspöki hivatalához adják be. Debreczen, 1877. február 22.

Bodossy Pál,

a Nagy József alapítványi bizottság jegyzője.

*) Azt csak a jövő mutathatja meg . . . a hit el nem tipor-tathatik. Szerk.

Debreczen, 1877. Nyomatotta város könyvnyomdájában.

➡ **Mellékelve Csiky „Skót szabad egyház“ 2-ik iva.** ➡